

De Amsterdamse schooltoets en de differentiatie van brugklasleerlingen

D. J. Bos,

Stichting Research Instituut voor de Toegepaste Psychologie, Afdeling Onderwijsresearch, Amsterdam

Samenvatting

In het volgende wordt gerapporteerd over een klein onderdeel van een onderzoek naar het gebruik van de zogenoemde Amsterdamse Schooltoets. In dit onderdeel wordt aandacht besteed aan de prestaties op de Schooltoets bij ca 20.000 leerlingen (in 4 gemeenten), die in dit opzicht met elkaar worden vergeleken op grond van hun plaatsing in brugklassen van verschillende typen voortgezet onderwijs.

Geconcludeerd wordt, dat differentiatie voor het voortgezet onderwijs in het algemeen niet gebaseerd wordt op nauw-begrensde toetsprestaties, ofschoon er wel duidelijke verschillen zijn in gemiddelde prestaties van de onderscheiden categorieën v.o.-leerlingen.

Aandacht wordt gevraagd voor het feit, dat een grote groep leerlingen aan het eind van de basisschool de leerstof waarover de Schooltoets vraagt niet beheerst. In verband daarmee, en op grond van de stelling dat de selectieve functie van de Schooltoets weinig zinvol is, wordt gepleit voor een toets, die de eigen doelstellingen van het basisonderwijs verduidelijkt.

1. Inleiding en probleemstelling

Een Koninklijk Besluit van 1965 (Staatsblad 364) betreffende de toelating tot het eerste leerjaar van openbare gymnasia, hogere burgerscholen en middelbare scholen voor meisjes, was de aanleiding tot het construeren van de zogenoemde Amsterdamse Schooltoets. Deze Schooltoets – bestaande uit een jaarlijks vernieuwde reeks opgaven over taal, rekenen en algemene kennis voor eind basisonderwijs – wordt sinds 1966 in een toenemend aantal gemeenten afgenomen¹.

Aanvankelijk werd dit toetsprogramma verzorgd door het Nutsseminarium voor Pedagogiek (thans: Kohnstamm-instituut) en het R.I.T.P. te Amsterdam; sedert 1970 gebeurt dit door het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (C.I.T.O.) te Arnhem.

Aangezien de Schooltoets is ontstaan met het oog op selectie voor het voortgezet onderwijs, ligt het voor de hand te vragen, in hoeverre deze 'selectieve opzet' zich manifesteert in de Toetsprestaties van de verschillende categorieën brugklasleerlingen. Bij een strenge selectie op grond van Schooltoetsscores zou men mogen verwachten, dat v.w.o.-, h.a.v.o.-, m.a.v.o.- en l.n.o.-brugklassers (per gemeente) duidelijk van elkaar zijn te onderscheiden wat Toetsprestaties betreft. Naarmate de Schooltoets minder als selectiemiddel wordt gehanteerd, zal de overlap in Toetsprestaties van de verschillende brugklascategorieën groter zijn. Met het oog op dit selectievraagstuk hebben we, via een aantal schooladministraties, gegevens verzameld omtrent Toetsprestaties en plaatsing in het voortgezet onderwijs van ongeveer 20.000 kinderen in verschillende gemeenten. Hierover wordt in dit verslag gerapporteerd.

De ontwerpers van de Schooltoets stellen, dat zij belangrijker functies toekennen aan de Toets dan die van selectie voor het voortgezet onderwijs (Samenwerkende Instituten, 1967). In het bijzonder wordt gewezen op de mogelijkheid tot

- a. analyse van de stand van het onderwijs
- b. concretisering en ter discussie stellen van de (eind-)doelstellingen van het l.o.

Met het oog daarop heeft men besloten de inhoud van de Schooltoets te kiezen uit 'basis-

leerstof'. 'De keuze van 'basis-leerstof' is van principiële aard. Wil men naar een meer algemene onderzoekprocedure toe voor het einde van het l.o. (. . .), dan zal moeten worden gezocht naar een opzet van schooltoetsen, die in overeenstemming is met, nog nader te concretiseren, algemene onderwijsdoelstellingen van het l.o. De toets mag zich niet uitsluitend richten op een kleine groep.' (A.w., blz. 33) Dit werd geschreven naar aanleiding van de toetsafname in 1966. Tegen de achtergrond van deze 'toetsfilosofie' stellen wij, naar aanleiding van ons onderzoeksmateriaal (betreffende de Schooltoets van 1969), de vraag aan de orde, in hoeverre de inhoud van de Schooltoets opgevat kan worden als een representatie van de algemene onderwijsdoelstellingen (voor rekenen en taal) van het l.o. Daarbij gaan we ervan uit dat basis-leerstof van het l.o. door alle leerlingen aan het eind van het basis-onderwijs in redelijke mate beheerst moet worden.

Het hier beschreven onderzoek vormt een onderdeel van het project 'Gebruik Schooltoets', dat door het R.I.T.P. in 1970 en 1971 werd uitgevoerd². In het kader van dit project zijn inmiddels twee publikaties verschenen (Warries, 1972 a en b).

2. Materiaalverzameling

Via de afdeling Onderwijs van de gemeenten waar in 1969 de Schooltoets werd afgenomen, werden de adressen van de aldaar gevestigde scholen voor voortgezet onderwijs verkregen. Aan de hand van een eenvoudig formulier werden deze scholen (schriftelijk) verzocht opgave te doen van:

- het aantal leerlingen dat in 1969 voor het eerst tot het brugjaar werd toegelaten;
- de percentielscores (voor rekenen en taal samen) van deze leerlingen;
- het schooltype van de desbetreffende brugklas.³

De ingevulde plaatsingsformulieren werden via de gemeentelijke afdelingen voor onderwijs geretourneerd. Op deze wijze werden gegevens verkregen van Amsterdam, Amstelveen, Haarlem en Heerlen⁴.

3. Analyse van het materiaal

3.1. Plaatsing van leerlingen in het voortgezet onderwijs

Tabel 1 geeft een beeld van de leerlingen-differentiatie in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs in 4 gemeenten.

We merken allereerst op dat de omvang van de gemeente Amsterdam ongeveer overeenkomt met die van de drie andere gemeenten samen.

Tabel 1 - Percentage brugklasleerlingen, naar schooltype verdeeld in 1969/1970

	A'dam	A'veen	Haar- lem	Heer- len
1. vwo en havo	20	38	32	25
2. vwo/havo/mavo- of havo/mavo-gemeenschap	10	16	2	4
3. mavo	21	30	26	28
4. lno	27	8	40	32
5. lavo en leao	7	0		8
6. onbekend	15	8	—	3
totaal (%)	100	100	100	100
totaal (abs.)	10074	1163	4426	4145

Een vergelijking van gemeenten ten aanzien van de differentiatie in plaatsing wordt bemoeilijkt door de sterk verschillende percentages in de categorieën 2 (scholengemeenschappen) en 6 (onbekend). Om zo'n vergelijking beter mogelijk te maken bewerken we de cijfers in Tabel 1 als volgt:

- Op basis van CBS-gegevens (CBS, 1971) trekken we van 'onbekend' het percentage voor 'zittenblijven' en 'geen vervolgonderwijs' (3%) af en tellen dat op bij categorie 5; het restant verdelen we naar verhouding over de categorieën 1-5.
- De percentages van categorie 2 verdelen we naar verhouding over de categorieën 1 en 3.

Het resultaat vermelden we in Tabel 1a.

Tabel 1a - *Benaderd percentage brugklasleerlingen, naar schooltype verdeeld, in 1969/1970*

	A'dam	A'veen	Haar- lem	Heer- len
vwo en havo	27	49	33	27
mavo	30	40	27	30
lno	31	8	40	32
glo, lavo en leao	12	3		11
totaal (%)	100	100	100	100
totaal (abs.)	10074	1163	4426	4145

We zien nu, dat de differentiatie in Amsterdam vrijwel gelijk is aan die in Heerlen.

In vergelijking hiermee wijzen de Haarlemse cijfers enigszins en de Amstelveense zeer duidelijk op een relatief grotere deelname aan de moeilijker vormen van voortgezet onderwijs.

Milieu-factoren zullen hier als verklaring kunnen dienen: vooral in Amstelveen behoort een relatief hoog percentage van de bevolking tot de sociaal-economisch betere milieus. Een andere mogelijkheid zou zijn, dat bij toelating tot v.w.o. en h.a.v.o. in Haarlem en Amstelveen minder strenge normen gelden dan in Amsterdam en Heerlen.

De volgende cijfers laten zien dat dit laatste niet het geval is.

3.2. Schooltoetsscores bij v.w.o. en h.a.v.o.

In Tabel 2 geven we voor v.w.o. en h.a.v.o. een globale verdeling van schooltoetspercentielen per gemeente⁵.

Tabel 2 - *Percentuele verdeling van v.w.o.- en h.a.v.o.-brugklassers naar Schooltoetspercentiel-scores*

	A'dam	A'veen	Haar- lem	Heer- len
76-100	68	64	71	64
51- 75	26	26	28	31
26- 50	6	8	1	5
1- 25	0	2	0	0
totaal (%)	100	100	100	100
totaal (abs.)	1992	443	1400	1025
Gemidd. perc. score	80	78	82	79
Gemidd. abs. score	215	219	222	223

Voor alle vier gemeenten geldt, dat v.w.o.- en h.a.v.o.-leerlingen merendeels behoren tot de 25% besten (wat Schooltoetsprestaties betreft) in hun gemeente: hun toetspercentiel ligt boven 75. In Haarlem wordt nog meer dan in de overige drie gemeenten de v.w.o.- en h.a.v.o.-leerling gerekruteerd uit het beste kwart van de plaatselijke schooltoetsbevolking. In Haarlem worden praktisch geen leerlingen uit de zwakste helft toegelaten. In Amstelveen daarentegen is 10% van de v.w.o.-h.a.v.o.-leerlingen afkomstig uit de zwakste helft van de (plaatselijke) zesde klas basisschool.

Uit een ander onderdeel van het project Gebruik Schooltoets weten we, dat de gemiddelde absolute scores voor de (gehele) gemeenten Amsterdam, Amstelveen, Haarlem, Heerlen, resp. zijn: 179, 192, 186, 189. Vergelijken we hiermee de gemiddelde scores van de v.w.o.-h.a.v.o.-groepen (resp. 215, 219, 222, 223), dan lijkt het erop, gezien het hoge algemeen gemiddelde en het relatief lage v.w.o.-h.a.v.o.-gemiddelde in Amstelveen, dat de Amsterdamse toelatingsnormen van invloed zijn op de toelatingseisen in Amstelveen. Daardoor kunnen in deze 'elite-stad' betrekkelijk veel leerlingen uit de zwakste helft naar het v.w.o. en h.a.v.o.

Een vergelijking van Amsterdam en Heerlen geeft een wat ander beeld te zien:

de algemene toetsprestaties liggen in Heerlen hoger dan in Amsterdam (resp. gemiddelden 189 en 179), maar dit resulteert niet in een hoger percentage toelatingen tot het Heerlense v.w.o. en h.a.v.o. (zie Tabel 1a). De gemiddelde toetsprestaties voor v.w.o.-h.a.v.o. zijn in Heerlen dan ook significant hoger dan in Amsterdam (resp. 223 en 215)⁶.

Wellicht kan een en ander toegeschreven worden aan het feit, dat Heerlen een eigen toelatingsexamen heeft en niet de Schooltoets als zodanig gebruikt, waarbij verondersteld moet worden dat dit examen moeilijker is dan de Schooltoets.

Op grond van de gemiddelde Schooltoetsprestaties in heel Haarlem (186) zou verwacht kunnen worden dat in deze gemeente de percentuele verdeling van leerlingen over de schooltypen het midden houdt tussen de verdeling in Amsterdam

(gemiddelde score 179) en Heerlen (gemiddelde score 189).

Dat dit niet het geval is moet toegeschreven worden aan het feit dat in Haarlem, in tegenstelling tot de andere gemeenten, een expliciete regeling voor het gebruik van de toetsscore bij de toelating werd gehanteerd. (We verwijzen hiervoor naar het blad 'Contact en Informatie'; zie literatuurlijst). Reeds is opgemerkt dat in Haarlem praktisch geen leerlingen uit de zwakste helft van de leerlingenpopulatie worden toegelaten tot v.w.o. of h.a.v.o.

We kunnen stellen, dat de toelatingseisen voor v.w.o.-h.a.v.o. niet landelijk uniform zijn, maar in de vier gebieden die wij onderzochten verschillen vertonen. Het ziet er naar uit dat in gemeenten met hogere prestaties op de Schooltoets veelal ook de toelatingseisen wat hoger zijn dan in minder-hoog presterende gemeenten⁷.

3.3. Schooltoetsscore bij m.a.v.o.

Tabel 3 geeft een beeld van de Schooltoetsprestaties van leerlingen die bij het m.a.v.o. werden geplaatst.

Tabel 3 - *Percentuele verdeling van m.a.v.o.-brugklassers naar Schooltoets-percentielscores*

	A'dam	A'veen	Haar- lem	Heer- len
76-100	18	7	9	13
51- 75	38	29	45	40
26- 50	33	36	38	36
1- 25	11	28	8	11
Totaal (%)	100	100	100	100
Totaal (abs.)	2089	359	1149	1181
Gemidd. perc. score	54	42	52	52
Gemidd. abs. score	187	187	193	199

Voor alle vier gemeenten geldt, dat m.a.v.o.-leerlingen tot de grote middengroep behoren: het merendeel heeft een toetspercentielscore tussen 25 en 75. De spreiding in toetsprestaties is in alle vier gemeenten aanzienlijk. In Haarlem is de concentratie van middengroep-leerlingen het sterkst (83%), hetgeen op grond van de selectie-

procedure aldaar was te verwachten. Ook bij het m.a.v.o. geldt, dat Amstelveen zich waarschijnlijk op Amsterdamse normen oriënteert, waardoor betrekkelijk veel (28%) m.a.v.o.-leerlingen uit het laagste kwartiel afkomstig zijn.

Voor Haarlem en Heerlen geldt, dat het in vergelijking met Amsterdam betere algemeen gemiddelde op de toets zich weerspiegelt in een hogere gemiddelde (absolute) score van de m.a.v.o.-groep.

3.4. Schooltoetsscores bij l.n.o.

Tabel 4 geeft een beeld van de Schooltoetsprestaties van l.n.o.-leerlingen.

Tabel 4 - *Percentuele verdeling van l.n.o.-brugklassers naar Schooltoets-percentielscores*

	A'dam	A'veen	Haar- lem	Heer- len
76-100	2	0	—	1
51- 75	11	14	—	10
26- 50	32	32	—	32
1- 25	55	54	—	57
Totaal (%)	100	100	—	100
Totaal (abs.)	2714	88	—	1318
Gemidd. perc. score	27	27	—	26
Gemidd. abs. score	152	174	—	165

De drie gemeenten waarvoor we deze gegevens verkregen vertonen een sterke overeenkomst in percentielscore-verdeling. Meer dan de helft behoort, qua toetsprestaties, tot het slechtste kwart. Ongeveer één op de acht l.n.o.-leerlingen blijkt te behoren tot de beste helft, hetgeen ondermeer wil zeggen dat hij betere toetsprestaties leverde dan 6 à 10% van de h.a.v.o.- en v.w.o.-leerlingen, en beter presteerde dan ongeveer de helft van de m.a.v.o.-leerlingen. Ook bij het l.n.o. blijkt de gemiddelde prestatie positief samen te hangen met de gemiddelde prestatie in de hele gemeente.

3.5. Overlap in toetsprestaties van leerlingen in brugklassen van verschillende typen voortgezet onderwijs

De cijfers in de tabellen 2, 3 en 4 geven ruwweg

aan, dat in het algemeen de goede leerlingen (van de basisschool) naar het v.w.o. en h.a.v.o., de middelmatigen naar het m.a.v.o. en de zwakken naar het l.n.o. gaan. Een scherpe typering is echter niet mogelijk, aangezien de overlap in toetsprestaties voor de onderscheiden v.o.-typen aanzienlijk is. Uit onze resultaten blijkt immers ondermeer, dat 30 à 35 procent van de v.w.o.-h.a.v.o.-brugklassers toetsprestaties heeft geleverd die behoren tot het 2e en 3e kwartiel, terwijl deze niveaus door ongeveer driekwart van de m.a.v.o.- en door 40 à 45 procent van de l.b.o.-brugklassers worden gehaald.

Nu is het denkbaar dat de gesignaleerde overlap toegeschreven moet worden aan de mogelijkheid van een relatief 'lage' schoolkeuze van sommige leerlingen. Bijvoorbeeld: kinderen met toetsscores waarmee velen worden toegelaten tot het h.a.v.o., verkiezen naar het m.a.v.o. te gaan. Een eventuele scherpe selectie (op grond van Schooltoetsscores) van meer ambitieuze leerlingen zou daardoor in ons materiaal niet tot uitdrukking kunnen komen.

Hoewel iets dergelijks zich zeker zal voordoen, wijzen we erop dat er bij ouders een relatief sterke neiging is om voor hun kinderen 'het onderste uit de kan' te willen (Bos, 1972).

De verklaring voor de overlap zal ons inziens gezocht moeten worden in de omstandigheid, dat de toelating tot het voortgezet onderwijs in sterke mate afhankelijk is van andere informatiebronnen, met name het hoofd der school.

We krijgen op grond van de cijfers in de genoemde tabellen niet de indruk, dat de Schooltoets als rigoureuze selectie-middel voor het voortgezet onderwijs wordt gebruikt. Overigens is dit ook geenszins de bedoeling geweest van de ontwerpers van de Toets (Samenwerkende Instituten, blz. 3 e.v.).

Een vergelijking van de Schooltoets met een toelatingsexamen zoals certijds met het woord 'toetsnaald' werd aangeduid, gaat ons inziens dan ook niet op: er is niet een bepaalde (gefixeerde) grenscore die op zich beslissend is voor toelating of afwijzing.

3.6. Het niveau van de Schooltoets

Op grond van de hiervoor genoemde toetsfilosofie zouden we mogen verwachten, dat alle zesdeklassers van de basisschool tot redelijke prestaties op de Schooltoets komen. Als minimum-eis voor 'redelijke prestaties' zouden wij willen stellen, dat vrijwel alle kinderen het merendeel van de toetsopgaven goed maakt.

De cijfers in tabel 5 zijn in dit opzicht relevant.

Tabel 5 - Per brugklastype: het percentage leerlingen dat minstens 40% en minstens 25% van de (reken- en taal)opgaven fout heeft gemaakt

Brugklas	Totaal aantal leerl. (= 100%)	Minstens 40% fout	Minstens 25% fout
lno	± 4000	50%	90%
mavo	± 4700	10%	55%
havo-vwo	± 4700	0%	7%

Indien we 'vrijwel alle kinderen' en 'het merendeel van de opgaven' vertalen in '90% van de kinderen' en '60% van de opgaven', dan kunnen we uit de summierde gegevens van tabel 5 reeds aflezen, dat de feitelijke Schooltoetsprestaties (in 1969) 'beneden peil' bleven. Een ons inziens interessanter bevinding is, dat de cijfers in tabel 5 er op duiden, dat de Schooltoets is afgestemd op het prestatieniveau van de aspirant-h.a.v.o./v.w.o.-leerling. Vooral met betrekking tot de aspirant l.n.o.-leerling doen de cijfers van tabel 5 de vraag rijzen, of de inhoud van de Schooltoets '... in overeenstemming is met (...) algemene onderwijsdoelstellingen van het l.o.' (Samenwerkende Instituten, blz. 33).

4. Discussie

1. Uit het voorgaande is gebleken, dat de Schooltoetscores in belangrijke mate samenhangen met selectie-kriteria voor het voortgezet onderwijs. Dit was uiteraard te verwachten, aangezien over het algemeen (terecht) veel gewicht wordt toegekend aan dit soort toetsprestaties bij de schoolkeuze en het te verwachten schoolsucces (zie o.a. Bos, 1972; Groen, 1967; Lang, 1970). Dat in de onderzochte populaties de zesde-klassers niet alleen

op grond van Toetsprestaties worden geselecteerd blijkt uit de grote mate van overlap tussen prestaties van verschillende v.o.-groepen. We krijgen niet de indruk dat de Schooltoets als middel tot selectie (predictie) wordt misbruikt. Overigens kan hierover alleen een concrete discussie gevoerd worden als het selectieve gebruik duidelijk wordt gespecificeerd. Dit is (althans in 1969) alleen in Haarlem het geval; we zouden daar van een transparante selectiedrempel kunnen spreken (De Groot, 1970), waaraan voordelen van objectiviteit en duidelijkheid verbonden zijn.

2. Indien schoolprestaties in het voortgezet onderwijs volledig voorspelbaar zouden zijn op grond van (gemeten) prestaties in het basisonderwijs, dan zou het huidige selectie-(determinatie-)probleem formeel eenvoudig oplosbaar zijn. Van volledige voorspelbaarheid is in dit verband echter (gelukkig) geen sprake. 'Wat er bereikbaar is, wordt namelijk sterk beperkt, ten eerste doordat de ontwikkeling van een puber onder invloed van grotendeels onbekende omgevingsfactoren maar heel gedeeltelijk te voorspellen is, ten tweede doordat ons voortgezet onderwijs met 'rekbare maatstaven' werkt. Alle gegevens van onderzoek van de laatste zoveel jaren wijzen erop, dat wij, wat betreft de selectie (en dus de voorspelling van schoolsucces), dicht bij de grens van het 'haalbare' zitten. Erg véél beter dan wij het tot nu toe gedaan hebben, kan het niet, tenzij ook in het v.o. belangrijke wijzigingen plaatsvinden⁸.' (Samenwerkende Instituten, 1967, blz. 4). We merken naar aanleiding hiervan op, dat de grens van het haalbare in dit verband betekent, dat in ongeveer 50% van de gevallen de schoolresultaten (in het voortgezet onderwijs) in meerdere of mindere mate afwijken van de desbetreffende voorspellingen van een deskundige (Bos, 1972). Dit houdt ondermeer in, dat gedifferentieerde plaatsing van (12- à 13-jarige) kinderen in het voortgezet onderwijs gebaseerd wordt op twijfelachtige verwachtingen. We vragen ons af, of het langzamerhand geen

tijd wordt om het onderhavige selectie-probleem op te lossen door het af te schaffen. Daarmee zou ook het dysfunctioneren van de brugklas enigszins beperkt kunnen worden. Zonder reeds meteen te denken aan een algemene middelbare school (De Groot, 1957), of – in de huidige terminologie – een middenschool, lijkt ons inziens de volgende ontwikkeling nuttig en op korte termijn realiseerbaar:

- a. De overgang van lager naar voortgezet onderwijs wordt gebaseerd op het resultaat van overleg tussen ouders (kind) en onderwijzer(s)⁹. Uit onderzoek blijkt, dat deze procedure zeer acceptabel is als basis voor schoolkeuze (Bos, 1972; Groen, 1967).

- b. Indien het onder a bedoelde overleg niet tot overeenstemming leidt, dan kan desgewenst een schoolkeuze-adviseur geraadpleegd worden. In alle gevallen zullen de ouders het recht moeten hebben hun kind geplaatst te krijgen in een brugklas die verbonden is aan een door hen gewenst v.o.-type. Bij ernstige meningsverschillen tussen ouders, onderwijzer(s) en adviseur zal plaatsing in een scholengemeenschap waarschijnlijk voor de hand liggen.

- c. Een meer definitieve plaatsing voltrekt zich na de brugperiode. De v.o.-scholen kunnen deze periode desgewenst langer dan één jaar doen duren. Er zal voor gewaakt moeten worden dat niet al *tijdens* de brugperiode – op grond van reeds geleverde prestaties op bijvoorbeeld basisschool- of brugklastoetsen – de leerlingen worden gegroepeerd in 'goede' en 'minder goede' brugklassen, want daarmee wordt tot op zekere hoogte gewerkt aan een self fulfilling prophecy (Bos, 1972; Jacobs, 1969). Uiteraard moet het brugklasprogramma wel mogelijkheid bieden tot gedifferentieerde studieprestaties. Dat het mogelijk moet zijn om te werken met brugklassen waarin de prestaties van de leerlingen sterk uiteenlopen, blijkt ons inziens uit de hiervoor gepresenteerde cijfers, met name die in de

tabellen 2 en 3. Overigens heeft ook Jacobs hierop reeds gewezen (Jacobs, 1969).

Verlenging van de brugperiode, meer individualisering van het onderwijsleerproces en grotere differentiatie in ons systeem voor voortgezet onderwijs, zouden het probleem van meer definitieve schoolkeuze-beslissingen verder kunnen verleggen naar een tijdstip, waarop een duidelijker beeld is te vormen van de belangstelling en de capaciteiten van de leerling.

3. De Schooltoets wordt gemaakt door alle zesde-klassers van de deelnemende scholen. Het toetsprogramma (van 1969) is echter niet adequaat afgesteld op de 'gewone' leerling, maar op het niveau van de v.w.o.-h.a.v.o.-aspirant. Met het oog op de zoëven geschetste procedure voor overgang van l.o. naar v.o. lijkt het gewenst, dat de Schooltoets welbewust niet meer gebruikt wordt voor de weinig zinvolle functie van selectie¹⁰. In plaats daarvan zou deze toets gebruikt moeten worden om de eigen doelstellingen van het basisonderwijs (voor alle, normale, Nederlandse kinderen) ter discussie te stellen en nader te concretiseren. De Schooltoets zou dan inderdaad de functie krijgen die de ontwerpers destijds voor ogen stond (Zie: Samenwerken de Instituten).

Vatten we 'basisonderwijs' op als 'onderwijs voor allen tot einde leerplicht', dan zou een echte, niet selectieve toets voor het basisonderwijs uitgangspunt kunnen zijn voor overleg tussen l.o. en v.o. ten aanzien van longitudinale (basis-)leerstofplanning. De noodzaak daartoe wordt groter naarmate de leerplicht wordt verlengd en de studie-resultaten van de leerplichtige leerlingen verder uiteenvallen.

Noten

1. In 1972 nam ongeveer 30% van alle zesde-klassers in ons land deel aan dit programma. De Toets wordt gemaakt door alle zesde-klassers van de desbetreffende scholen en dus niet alleen door v.h.m.o.-/v.w.o./h.a.v.o.-kandidaten.

2. Dit project, geregistreerd onder nummer 0138, werd financieel mogelijk gemaakt door de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, S.V.O. Het R.I.T.P.-projectteam bestond uit: drs. D. J. Bos, drs. J. de Jong-Anema (destijds psychologisch kandidate), A.K.M.C. Visser-Oerlemans, dr. E. Warries.

3. In verband met migratie, zittenblijven e.d. stemt de som van deze leerlingen-aantallen niet exact overeen met het totaal aantal zesde-klassers dat in die gemeente in 1969 aan de Schooltoets deelnam.

4. Dit zijn 4 van de 9 gemeenten (soms met omstreken erbij) waar in 1969 de Schooltoets werd afgenomen. In 5 gemeenten konden de gewenste gegevens niet tijdig op de gevraagde wijze worden verkregen. In Haarlem kon dit alleen voor het l.b.o. niet worden gerealiseerd.

5. a. Het gaat hier om een totaalscore voor *rekenen en taal* samen. Algemene kennis telt niet mee voor de score die aan het voortgezet onderwijs wordt verstrekt.

b. Een *percentielscore* geeft niet direkt aan hoeveel toetsopgaven goed werden gemaakt, maar hoeveel procent groepsgenoten even goede of slechtere prestaties leverden. Een percentiel van 75 betekent: 74% van de groep had slechtere en 25% van de groep had betere resultaten. Percentielscores variëren van 0 tot 100. Daarnaast wordt bij de Schooltoets de absolute of *ruwe score* gebruikt; deze geeft het aantal goed gemaakte opgaven aan. De maximale ruwe score is gelijk aan het totaal aantal opgaven, hier: 260. Er zijn geen landelijke percentielen voor de Amsterdamse Schooltoets. De gebruikte percentielen hebben dus betrekking op gemeentelijke normen.

6. t-toets, met $\alpha = 0.05$. Duidelijkheidshalve wijzen we erop, dat in Tabel 2 de brugklasleerlingen van de scholengemeenschappen voor v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o. niet zijn meegeteld.

7. De rangcorrelatie tussen de populatie-gemiddelden en de corresponderende v.w.o.-h.a.v.o.-gemiddelden is echter niet hoog ($r = +.40$).

8. De auteur van dit citaat verwijst in dit verband naar A. D. de Groot, *Vijven en Zessen*. Groningen: Wolters 1966.

9. We gaan ervan uit, dat objectieve gegevens omtrent de schoolprestaties van het kind voorhanden zijn.

10. Afgaande op de CITO-verantwoording van de Toetsinhoud en gegevens omtrent de moeilijkheidsgraad ervan, ziet het er naar uit dat de selectieve functie inderdaad enigszins op de achtergrond wordt gedrongen. (C.I.T.O., 1972 a en b).

5. Literatuur

Bos, D. J., *Evaluatie van schoolkeuze-adviezen*. Amsterdam: R.I.T.P., 1972.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Statistiek van het gewoon lager onderwijs 1969/70*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1971.

C.I.T.O., *Verantwoording Inhoud 1972-Schooltoetsen Basisonderwijs*. Arnhem: C.I.T.O.-publicatie no 13 (a).

C.I.T.O., *De psychometrische analyse van de schooltoetsen basisonderwijs 1972*. Arnhem: C.I.T.O.-publicatie no 20 (b).

Contact en Informatie. Mededelingen voor het voortgezet openbaar onderwijs van Bloemendaal, Haarlem, Heemstede en Zandvoort. Nr 3, 1969. Haarlem: Bureau van de adviseur voor het voortgezet onderwijs.

Groen, M., *De voorspelbaarheid van schoolcarrières in het voortgezet onderwijs*. Groningen: Wolters, 1967 (proefschrift).

Groot, A. D. de, 'Geschiktheid' voor V.H. en M.O. en de schoolgemeenschap voor voortgezet onderwijs. *Ped. Stud.*, 1957, 218-232.

Groot, A. D. de, Some badly needed non-statistical concepts in applied psychometrics. *Ned. Tijdschr. v. d. Psychol.*, 1970 (25), 6, 360-376.

Jacobs, H. J., Homogene of heterogene brugklassen. *Vernieuwing van opv. en onderw.*, 1969, (27), 269-270.

Lang, G., Vele uilen blijken valken. *Beroepskeuze*, 1970, 3, 97-172.

Samenwerkende Instituten, *Amsterdamse Schooltoetsen*. Groningen: Wolters, 1967.

Warries, E., *Goede prestaties maar ongeschikt voor m.a.v.o.: een onderzoeksrapport*. Amsterdam: R.I.T.P., 1972 (a).

Warries, E., De invloed van een toetsprogramma. *Ped. Stud.*, 1972 (49) 73-82 (b).

Curriculum vitae

D. J. Bos, (geb. 1937) onderwijzersopleiding, werkzaam bij het onderwijs en in het bedrijfsleven, deed in 1969 doktoraal examen in de psychologie aan de R.U. te Utrecht en is sedertdien werkzaam bij het R.I.T.P. te Amsterdam

Adres: R.I.T.P., Herengracht 510, Amsterdam.